

Letnik III.

Št. 7.

Ilustrirani Glasnik

Letno stane 8 K (ena številka 20 vin.), za Nemčijo 10 K, za druge države in Ameriko 13 K. — Slike in dopisi se pošiljajo uredništvu „Ilustr. Glasnika“ v Ljubljani (Katol. Tiskarna), naročnina, reklamacije in inserati na upravnishvoo.

Izhaja ob četrtkih

19. oktobra 1916

Z Bogom, mati . . .

M. V. 1916

Z BOGOM MATI LUBA ZORA
VAMATI MI TOC JUNI AVA
LUBA MOJACASTI NSI VA
HADDMO HADDMO ZANNOVBO

Slika je originalen posnetek razglednice iz 10. skupine, ki je pravkar izšla pod naslovom: »Vojska v slikah«

Slike z bojišča.

XX.

Vojska.

Zgodaj zjutraj je solnce pokukalo skozi napol odprta vrata v hlev. Bil je že skoraj prazen; krave so odgnali iz hleva na pašo, le v ograjenem prostoru je stala še kobilica Liska pred praznimi jaslami in poleg nje je ležalo žrebe. Ko je solnčni žarek šinil čez mlado žival, skočila je kvišku, se zadela ob ograjo, odskočila h glavi svoje matere, ki jo je mimogrede prijazno pogledala, a neprestano zrla skozi vrata ter se ču-

ga zapodil z dvorišča. S trdim sunkom je konj potegnil s seboj privezано kobilico, ki se je nevajena ustavljala.

»Brr! Naprej!« zakriči jezdec nad njo in jo neusmiljeno udari z bičem. Kobilica poskoči, ozre se nazaj po žrebičku, ki je skakljal ves preplašen za njo; a drugi vojaki so žrebe zapodili nazaj na dvorišče; žrebiček obstane in zarezgeta. Kobilica se ustavi ter se upre na zadnji nogi.

»Brr, naprej!« zakriči jezdec in jo potegne za seboj — vojska je, ki neusmiljeno trga narazen družine...

Vroči so bili boji zadnjih dni, poleg moštva pocepalo je tudi mnogo konj, zato so dobili konjeniki ukaz pobrati vse konje po bližnjih vaseh. Tako je v vojski, vse kar ima noge, mora v vojsko, bodisi človek ali žival.

»Hi, hot!« so vpili jezdec in jerme-

Ko so rogovi zatrobili, hotela je prestrašena odskočiti, a začutila je živo, da ni več svobodna stvar, da je le orodje brez volje pod oblastjo nasilnega jezdec. In dirjala je za drugimi konji omamljena po cesti.

In šlo je naprej kakor za stavo po cesti, potem čez hrib, čez drn in strn, kakor da bi zemljo pripravljali za setev, ki jo opravijo topovi, ki so se vozili za njimi. Ostre podkove metale so zemljo in pesek v zrak in okrog gobcev se je konjem zbirala pena in padala pod kopita.

Približali so se višjemu hribu, ki je bil kakor v megli, tu in tam pa se je vžgal ogenj in silen grom je stresel zemljo. Liska se je vzpenjala in hotela se obrniti nazaj, a ostro železo, ki se ji je zasadilo ob strani v kožo, jo je spomnilo, da ni več samosvoja doma. Spotaknila se je ob konja, ki ji je ležal pod nogami, a jezdec jo dvigne s stremeni in podi naprej.

Ni več vedela, kaj se godi z njo, le to je čutila, da je tukaj samo mrtvo orodje, kakor kanoni in vojaki, v oblasti tajnih sil.

In divjala je naprej sredi bitke, ki se je razvila z vso silo. — Nič ni vedela Liska, kaj je to hrabrost. Bila je sicer pametna žival in večkrat je svojega gospodarja, ki je zaspal na vozu, sama pripeljala domov tudi v megli in ponoči. Tu pa ni ničesar odločevalo, tu je veljalo le: Hočeš, nočeš, moraš!

Približali so se nato fronti. Ko se sproži top blizu njenih ušes, tedaj se vzpne Liska in prestrašena pade po strani na tla in podere svojega jezdec. Na tleh bije z nogami na vse strani in se zopet dvigne, ko začuti kopita drugih konj; ni marala, da bi jo konji pohodili. Drla je naprej brez jezdec, a v hipu ji skoči

v sedlo drug, nov gospodar in jo žene v vojni metež, kjer se je bliskalo in kadilo... Konjeniki so napadli.

Liska kmalu začuti, kako se jezdec

Romunsko bojišče: Orșova, pogled od srbske strani.

dila, da je danes njen sicer tako skrbni gospodar tako dolgo nanjo pozabil.

Na dvorišču je zapel petelin in na vrtu se je v grmičevju oglašal lačni kos. Oddaleč pa se je od časa do časa čulo votlo grmenje, kakor da bi se napovedoval vihar in zdelo se je, kakor da bi se tu in tam zemlja stresla.

Kobilica je natezala ušesa. Bili so to zanjo nenavadni, tuji glasovi. Gospodarjev glas je bil vse bolj prijazen, kadar ji je zjutraj prinesel klenega ovsa. Zunaj hleva se je začul ropot in peketanje konjskih kopit; ljudje so kričali, zmerjali in kleli. Tujec nenadno stopi v hlev, čuden mož z rdečim obrazom in debelimi pestmi. Hitro odveže kobilico od jaslami in jo surovo potegne iz hleva. Žrebiček skoči za njo na dvorišče, vesel, da gresta kakor po navadi na pašo. Na dvorišču pa so kokoši kričale in bežale na vse strani, celo mogočni petelin, sicer neomejen gospodar dvorišča, je stisnil rep in zabavlja hitel v bližnje grmovje; golobi so preplašeni obletavali hišo; tujec vojak pa je privezal kobilico k svojemu osedlanemu konju, skočil v sedlo, stisnil konja s koleno in

nov bič se je sukal čez hrbte konj kakor strupena kača; prah je jezdec in konje obdajal kakor svetel oblak, Liska je hitela, kakor je vedela in znala z drugimi naprej.

Prijezdili so v taborišče. Tam so Lisko hitro osedlali; čudna se ji je zdela ta teža na hrbtu, do tedaj temu ni bila vajena. Odskočila je, ko se je jezdec vzpel na njo, a novi gospodar jo je s stremeni hitro ukrotil. Kmalu je stala mirna v ravni vrsti z več drugimi konji.

Turn-Severin, romunska obdonavska trdnjava; krog 16.000 prebivalcev.

na njej skloni na njeno glavo in se je oprime z obema rokama, a ji kmalu zdrči čez glavo; zbegana skoči naprej, a začuti, kakor bi ji bil kdo zapičil nož v njeno bedro. Vzpela se je kvišku, a hitro omahnila in se zvrnila na tla.

Ležala je in zdelo se je, da ji je dobro, ker se more vsaj nekoliko odpočiti, kri pa ji je curljala iz nože in rdečila travo, kjer je ležala.

Vojaki so hiteli mimo nje, a nikdo se ni menil zanjo, niti toliko časa ni nikdo

BOY.

Romen. — Španski spisal Luis Coloma. Prevel A. Kalan.

(Dalje.)

Zopet je pokazal svoje neprilčne kremplje vrag, ki se je zdelo, da je to noč kar najel pri meni stanovanje. Moj sluga Celestin je prišel z Boyevimi stvarmi v sobo in prekinil razgovor v tej zadevi. Donesel je tudi pismo, ki so mu ga dali v Hôtelu de Roma ter mu naročali, naj ga nujno izroči grofu Baza . . . To je bil naslov, ki je pristojal Boyu kot prvorojencu plemenitih Yecla.

Boy je sprejel drobno pismo navidezno vnemarno in na hrbtu ležeč je odtrgal kuverto. Bila je majhna, počolgasta karta brez grba in brez začetnih črk. Malo se je dvignil, ko je pričel pisemce brati in narahlo je zardel, kar je kazalo na notranjo razburjenost, ki so jo spričevale tudi močno dimi iz cigarete kakor iz skritega vulkana. Kmalu pa je navidezno mirno zažgal drugo cigareto in karto vtaknil pod

na potu na kolodvor kje še katere dobiva.

In kakor da bi bila karta Cayetano Mendezeva najhujša narkoza za spanje, je legel Boy zopet na posteljo in takoj zaspal. Zaman sem ga klical in prosil, naj nadaljuje, ker najin razgovor se je prekinil, ko je postajal najbolj zanimiv.

»Pusti me, da spim! Za Boga! . . . Jutri ti povem vse, kar hočeš.«

V pled zavit se je obrnil z obrazom v steno in kmalu sem začutil na njegovem redkejem dihanju, da je mirno zaspal kakor otrok.

Radoval sem se tudi spečega, čuval ga kot ljubljeno bitje in razmišljal o vsem, kar mi je pravil, . . . delal sem načrte in račune, ki so se vedno bolj oživljali v moji domišljiji, ki so se zgibali pred menoj, zaplesali z menoj, tako da sem se bal, da padem. Stegnil sem roko, da bi se prijel, a v tem sem izgubil zavest in zaspal.

Ko se vzbudim, je sijalo že solnce skozi napol odprto okno. Pogledal sem na posteljo, kje je Boy, a njega ni bilo nikjer; ob vznožju postelje je visel pled še vedno zavit skoro do tal. Prestrašen pogledam na

Most pri Črni vodi, ki veže Dobrudžo na najožji točki z Romunijo. Tu so se ustale ruske in romunske čete proti nemškim in bolgarskim.

imel, da bi se je bil usmilil s strelom iz revolverja, te so rabili za sovražnika.

Bitka se je pomikala naprej, polagoma je ponehal grom, nastajala je tihota in mrak, ranjence so odnesli, mrlički so obležali. V bližnji hosti so se oglašali krockarji in visoko nad goro se je vozil jastreb . . .

Liska je še vedno ležala; trla jo je žeja in lakota. Z gobcem je brskala po pesku okrog sebe, grizla je usnje, a žeje in lakote si s tem ni potolažila . . .

Toda nekje mora biti voda . . . Nekje rezgeče žrebiček! . . .

Skočila je kvišku, začutila je strašno bol — a hotela je domov v svoj hlev. Hrčala je in dihala sapo vase, kakor bi hotela po zraku spoznati, odkod je prišla. Obrnila se je in hotela nazaj, kakor bi ji dišalo oddaleč seno, kakor bi iz dalje čula rezgetanje lačnega žrebička . . .

Dolgo je že na potu. Omagala je in le počasi še koraka ter pušča za seboj krvavo sled. In vendar mora naprej, kakor daleč mogoče.

Luna je posvetila skozi oblake in Liska je opazila brezov gozd, kamor je hodila po drva, tam je bil tudi studenec napeljan, tam se bo napila vode — a napajalnika ni, vse je razjedano. Na pol mrtva tava skoz napajalnike in stika po tleh za vodo.

Nenadoma Liska zarezgeta, zaduhala je na tleh svojega žrebička, ležal je mrtev blizu brezovega gozda, kamor je spremljal mater na potu po drva.

Njenega rezgetanja pa nikdo ne sliši. Luna se skriva za oblake, tema se porodi ob gozdu. Liska tava okrog žrebička in motnih oči išče prostora, kamor se vleže, da pogine. Vojska je!

Zemljevid k boju z Romunijo.

podstavek križa, ki je stal na konzoli ob vzglavju postelje ter ravnodušno dejal:

»Cayetano Mendez . . . mi piše, naj mu jutri prinesem na krov Canet-cigaret, ki jih sedaj najrajši kade . . . Pa kaj čem, ne bom mu mogel postreči, razen če zjutraj

budilnik; ura je obstala ob pol dveh. Moja ura je kazala četrčez osem; vlak je torej odšel že pred dvema urama.

Razburjen vstanem, ves trd, gledam okrog kakor človek, ki v spanju hodi. Na tleh je ležala njegova plesna obleka, če-

velj v umivalniku, drugi na zidcu. Grem v sosednjo sobo, kamor je Celestin spravil Boyevo prtljago, vse je bilo odprto in razmetano. Manjkala je uniforma, ki jo je Boy gotovo oblekel, da lahko nastopi službo na straži; tudi ni bilo nikjer moje andaluzijske pelerine, ki sem se ž njo ogrnil, če sem šel zvečer z doma. Pritisnem na zvonček, še vedno v dvomu, ali bedim ali spim. Napol oblečen vstopi Celestin in si mane zaspane oči.

»Kaj je s teboj?« zavpijem nad njim vesel, da sem dobil koča, da se razvezim

uslužbenec, in ta mu bo gotovo vedel povedati, ali je Boy odpotoval z jutranjim vlakom ali ni. Moj prijatelj je imel čisto izražen tip, stopal je dostojanstveno in bil je v uniformi mornariškega častnika, ki se jih tukaj redko vidi; to je bilo gotovo dovolj značilnih znamenj, da ga na kolodvoru med maloštevilnimi potniki, ki so se vozili navadno s tem vlakom, skoro niso mogli prezreti.

Kar porinil sem Celestina na ulico in najrajši bi bil, da bi se bil že vrnil. Še vedno nemiren in razburjen grem v svojo

Mnogo bolj sentimentalno se mi je zdelo, da v naglici, ko bežiš, vendar le še poiščeš šopek, dar ljubeznive, iz umazane vode. Oj, ti grdi licemerec! Kako te ozmerjam in zrahlijam, ko te zopet dobim pred oči! Te šmarnice mi pač ostanejo v spominu!

Nato sem goreč kakor detektiv, ki duha sledove hudodelca, brskal po obleki in po drugih stvareh, ki jih je Boy pustil pri meni. Njegova ročna kovčega sta bila odprta, pa manjkalo je tu samo uniforme, kakor sem že omenil, in pa nekaj potrebnega perila, ki ga je oblekel. To se mi je zdelo dobro znamenje: jasno mi je namreč bilo, da je oblekel uniformo zato, ker je imel namen zjutraj nastopiti službo stražarja na ladji »Ferrolano«.

Toda tudi moje andaluzijske pelerine za moje ponočne izhode ni bilo nikjer. To me je osupnilo, ker sem uvidel, da je Boy smatral kot potrebno zakriti ne le svoje osebe, marveč tudi svetla znamenja svoje mornariške oprave.

Prestrašilo in z nezaupanjem me je napolnilo tudi to, da je budilnik obstal ob pol dveh, in sicer da je nekdo uro s silo ustavil. Iz tega sem spoznal čas, kdaj je Boy ostavil moje stanovanje, pa tudi njegov namen, meni ponagajati, ker je ustavil budilnik, da me ni mogel motiti v spanju; to seveda pač ni bilo težko, ker sem sploh rad in dobro spal, posebno pa sem bil še one pustne dni zelo utrujen, ker sem dve noči preplesal in si tudi podnevi nisem privoščil miru.

Prvi dan sem nadzoroval na svoji pristavi v Celangi, ko so živini v rogove vžigali znamenja, drugi dan pa sem bil s prijatelji z gora na lovu, kjer smo v lagunah de Torro streljali race. To so bili seveda le naporji za zabavo, ki jih je spanec pri mojih štiriindvajsetih letih kmalu vzravnal.

Da je Boy ustavil uro, to mi je bil jasen dokaz, da mi je on hotel eno zagosti in ta misel me je bolela. Slabe volje in

Romunski državniki. Od leve Marghiloman — Peter Carp — Majorescu.

nad njim. »Ali je sedaj čas buditi? Zakaj me nisi o pravem času poklical?«

»Gospod marki ste rekli sinoči, da navijete budilnik in da mi pozvonite.«

Bil sem vedno bolj divji, kar se rado zgodi, ako kdo nima prav in mu drugi to zlahka dokaže.

»A kje je gospod grof?« zavpijem zopet nadenj. »Kdaj je šel odtod?«

Na sicer bistrem obrazu Celestinovem so se pojavile vsled strahu in nenadno prekinjenega spanja naravnost tope poteze.

»Gospod grof pač ni mogel odtod; saj jaz nisem slišal nobenega šuma.«

Jaz skočim po stopnicah, Celestin za menoj in istodobno sva prišla oba do vežnih vrat. Veliki zapah je bil odmaknjen, kljuka je ležala na tleh, dokazov dovolj, da je Boy moral iz hiše in da si je sam odprl vrata.

Na stečaj jih odprem in zapazim na ulici zaprežen voz, kakor sem naročil prejšnji večer.

Diva, moja lepa anglo-normanska kobilica, je stala utrujena, kakor se kažejo konji, ki dolgo vpreženi stoje, in Francišek, voznik, je spal na kozlu, nos se mu je zakopal v kožuhati ovratnik.

»Ali si peljal gospoda grofa na kolodvor?« zakričim izpred vrat nanj.

»Ne, gospod marki,« odgovori splašen in še napol v spanju.

»Ali si ga videl, kdaj je odšel?«

»Ne.«

»Od kdaj čakaš tukaj?«

»Od tričetrt na šest, kakor ste ukazali Vaša milost.«

sobo v nadi, da najdem kako znamenje, ki mi izda, zakaj je Boy pobegnil.

Ne vem, zakaj sem najprej pogledal v posodo za vodo, kamor je Boy tako neusmiljeno vrgel svoj toliko se menjajoč in razpravljan šopek. Pa zastoj sem brodil z roko po vodi, nikjer nisem našel usodnih šmarnic. Nekdo jih je rešil iz vode, dišeče po milu, in to je mogel storiti samo Boy, ki jih je sam tja brezsrčno zagnal.

Katerega svetnika naj bi poklical na pomoč? A takoj mi je bilo jasno, da je pri

Romunske šege: Romunski ženini in neveste.

VIII.

Moral sem hočeš nočeš v vednost vzeti, da je Boy nenadno pobegnil. Bil sem pa ves iz sebe in sem dajal najbolj nesmiselne in nasprotujoče si ukaze, da bi prišli ubežniku na sled.

Celestin je na vso srečo ostal miren. Krotil je mojo nepotrpežljivost in mi svetoval najpametnejšo pot. Poznal je uradnika-železničarja, ki je bil prej poštni

tem vmes kvečjemu kaka svetnica, ki je dala mojemu prijatelju povod, da je cvetice rešil iz vode. Nehote sem se smejal ob spominu, kako je včasih Boy odločno in glasno zabavljajal čez razne sentimentalne ljubimce, ki so pisali ob bregu v pesek ime svoje izvoljenke ali pa so ga vrezavali v lubje dreves.

potrt ležem zopet na naslanjač in težko ter v strahu čakam, kdaj se vrne Celestin.

Da mi čas tem hitreje mine, prižigal sem smotko drugo za drugo in vem, da sem se zažigajoč prvo smotko spomnil, kako je Boy označil kajenje točno in primerno: Otium in negotio et negotium in otio. — Oddih med delom in delo med

oddihom. To delo pa, ki sem se ž njim čakajoč silil, ni dolgo trpelo.

Kmalu je nekdo s silo udaril na vežna vrata. Z urnimi koraki je nekdo skakal čez stopnice. V strahu in negotovosti skočim nasproti k vratom. Po hodniku mi pride nasproti Celestin hropeč in potr. Ko me zagleda, poskusi izpregovoriti, pa zmanjkalo mu je sape, kakor selu iz Maratona, in čakal je nekaj hipov. Naposled vendar zamolklo in skoro brez glasu bruhne na dan: »Umorili so ga — umorili!»

»Koga?« zakričim smrtno prestrašen, kakor še nikdar ne v svojem življenju.

Mahal je z rokami po zraku, kakor bi sukalo bodalo in odgovoril jecljaje:

»Gospod Joaquin Lopez, 'zeleni ptič' mrtev, mrtev! — Tam v trgovini umorjen... Grozno!«

Kaj je bilo tedaj z menoj, ne vem več; tudi si nisem mogel razložiti in še danes tega ne razumem, da se mi ni vzbudil nikak sum. Da je bil Celestin tako prestrašen zaradi smrti takega sleparja, ki ni bil z njim v nobeni zvezi, da je s toliko naglico pridrl sporočiti mi to grozno novico in da je pri tem popolno pozabil, kam sem ga poslal, to bi se mi moralo vendar čudno zdeti. A v tem hipu o tem nisem razmišljal, pač pa sem se nalezal Celestinovega strahu. Le to sem mislil, kako se najhitreje napravim, da pohitim sam na kraj tragedije, kakor da bi bilo to v zvezi z mojo častjo in z mojim življenjem. Celestin mi je pomagal pri oblačenju in mi je razburjen in tresoč se pripovedoval podrobnosti o dogodku.

Pot na kolodvor vodi skozi ulico Algaroes. Preden je Celestin idoč po vijugasti ulici zavil na cesto Algaroes, je zapazil pri zloglasnih vratih hiše »Dobrodelni zavod« policista na straži, ulico pa so mu zapirale množice ljudi, ki so se zbirale pred brivnico »Pri zelenem ptiču«.

Celestin je vprašal, kaj dela tukaj policaj in zakaj se zbira toliko ljudi; povedali so mu, da je umorjen znani Joaquin Lopez, lastnik brivnice. Zjutraj da so ga našli v krvi mrtvega v njegovi pisarni. Sodišče še ni poslalo nikoogar, da napravi zapisnik na licu mesta in da ukaže odstraniti mrliča, ki je z raznim odelom zakrit ležal sredi sobe.

Vprašam ga, če so morilce že prijeli; odgovori mi v strahu:

»O ne, nikoogar še niso prijeli...«

»Pa vendar vedó, kdo ga je umoril?«

Pri tem vprašanju je bil Celestin tako zbežan, da se je tudi meni, ki sem bil tudi razburjen, čudno zdelo. Ves zmeden je odgovoril:

»O ne, nič ne vedo...; vendar ljudje govore najrazličnejše stvari.«

»Kaj govore?«

»Neumnosti, gospod marki, ... ni vredno, da bi Vaša milost kaj dala na to.«

Nekako sočutno je Celestin izpregovoril te besede, zato sem osupnil; še bolj pa se mi je čudno zdelo, ko jo je hotel kar odkuriti. Ni mi namreč ponudil klobuka, ki ga je že držal v roki, pač pa ga je bolj umikal, rekoč:

»Najbolje je, da gospod marki ostanete doma... Saj lahko še enkrat stopim do brivnice, če želite podrobnih poročil.«

Tako me je prevzela novica o umoru, da se je, kakor se mi je zdelo, Celestin zame bal, češ, grozen pogled na mrliča bi utegnil škodovati mojim občutljivim živcem. To pa se je meni zamalo zdelo. Kar hotel sem, da me imajo za moža, in zato sem trdo in neprijazno dejal:

»Najpoprej pojdi na kolodvor, da pozveš, ali je grof odpotoval.«

Celestin je ponižno vklonil glavo; to je vselej storil, res junak, kadar je videl, kako divjam v svoji razburjenosti. Sam pa sem skočil iz hiše in hitel sem skozi vijugasto ulico na kraj zločina.

Ulica je bila tako ozka, da sta tu in tam le dva človeka imela vstric prostora, in zato sem moral stopati na stran, da so šli ljudje mimo, ki so razburjeni prihajali iz ulice Algaroes in se glasno razgovarjali o strašnem dogodku.

Na ovinku me sreča pisar, znan cestni postopač, ki sem ga po obrazu poznal. Odet je bil v ogrtač in pod njim je imel košaro, v katero je nakupil na trgu svoje potrebščine, kakor so to delali navadni ljudje, ki so si radi privoščili kaj boljšega. Z njim je bil suh možiček, ki sem ga tudi poznal. Kakor je bilo videti, sta se med seboj prerekala in mimogrede sem ujel te-le besede:

»Verjemite mi, on je vsega zmožen,« je dejal pisar živahno.

dovolj neprijetno; takoj mi je bilo jasno, da sta moža govorila o Boyu.

Malo pred seboj na koncu ulice sem videl usodna vrata v oderuhovo beznico, ki je nad njo kakor v zasmeh visela tabla z drznim, slepilnim naslovom: »Dobrodelni zavod«.

Stražnika sta stala ob vratih, kakor mi je Celestin povedal. Pred vratj v ozki ulici so se gnetli radovedneži, moški in ženske, vzdigovali vratove in plašnih oči gledali v napol odprta vrata kakor psi, ki so zavohali krvno sled.

Tudi jaz sem šel ob tej odprtini mimo in nehoté sem gredoč pogledal notri... Na tleh je nekdo ležal, pokrit z razno odejo; izpod nje sta na enem koncu mogle dve trdi nogi v lakastih čevljih, ki so bili po zgornjem našivu obrobljeni z belo kožuho.

Skozi ulico Algaroes pa nisi mogel nikamor: okna in balkoni so bili polni žensk in otrok; ob durih prodajaln si videl cele piramide druga na drugo naslonjenih glav, ker so radovedneži postavljali stole na

Bolgarske armade, vrhovni poveljnik general Jekov in njegov štab.

»To je huda beseda, Don Salvador, prav huda,« je odgovoril tovariš bolj mirno in spravljivo. — Razburjen pisar obstane, skoroda se me je takrat zadel, in reče trdo:

»Čujte, Garcia, jaz ne poznam ne vojvode Yecla ne koga drugega iz tega rodu, toda jaz se ne sklicujem glede tega na mrtve priče. Njegov oskrbnik Bermudez je moj najboljši prijatelj, in ta mi je večkrat pravil, kaj vse se pri tej hiši godi in kako lahkoživ je mladi gospodek... Prijatelj, kdor ima kaj skušenj, se ne da kar tako slepiti in če bi jaz imel kaj besede pri tem...«

Zavil sem čez ovinek in sledečih besedi nisem več slišal; pa že to mi je bilo

stole, klopi na klopi in stopali tudi na prodajalne mize. Pred brivnico pa se je gnetlo na cesti več nego petsto ljudi, ki so stali kakor okameneli in čakali na preiskovalne sodnike, radovednost jih je priklepala, in znano je, da so radovedneži zelo vztrajni.

Zgražal sem se, ozirajoč se na vrata, kjer sta se znotraj skrivala smrt in hudodelstvo, zunaj pa se je kot reklama za zabavo in neumnost dvigal napis: »Obleke za maske napósodo«, ki sem ga prejšnjo noč videl razsvetljenega. Okoli napisa so še vedno v vetriču plapolale kapuce in razne druge cunje, nad njimi pa so se gugale v zraku tri maske: netopir z razprostrtimi krili in dva grda hudička v ostudnih ma-

skah; kdor bi imel živo domišljijo, bi si bil lahko ob tej skupini predstavljal, kako so hudobci vlekli s seboj v pekel dušo oderuhovo.

IX.

S komolci krepko naprej sem si delal pot skozi gnečo in na vsak korak sem slišal, kako so ljudje zabavljali umorjencu,

Ignacij Vehovec

iz Vira pri Domžalah, ranjen padel 9. jan., pokopan v Renčah. Vzoren gospodar — počivaj v miru!

Janez Megušar

desetnik, padel na hribu sv. Mihaela 18. jan. 1916, član Mlad. Mar. družbe. — Na svidenje nad zvezdami

Štefan Tomažič

iz Hrušice v Istri, padel je dne 20. februarja 1916 v Galiciji. Svetila Ti večna luč!

Ivan Telban

počrešan od 17. okt. 1914; za njim poizveduje oče Telban, klobučar v Borovnici.

France Vrhnjak

iz Pameč pri Sl. Gradcu, padel dne 3. septembra na južnem bojišču. Počivaj v miru!

Franc Kastelic

c. in kr. kadet, abiturijent zavoda sv. Stanislava, padel je pri Asiagu 9. julija 1916. N v m. p.!

kako so se zgražali nad njegovim oderuštvo in njegovo trdosrčnostjo in kako sploh ni bil nič prida človek. Od nobene strani pa nisem čul kake ostre besede proti morilcem ali kakega zgražanja nad zločinom; tudi nisem opazil najmanjšega znamenja zanimanja, še manj sočutja za nesrečneža, ki si celo za ceno tako grozne smrti ni pridobil zadnje pohvale niti ob zadnji uri, ko vendar pravijo, da je takrat za umrlega pohvala najceneje naprodaj.

Neki rokavičar, ki sem poprej kaj malega kupil pri njem, me je povabil, naj vstopim v njegovo prodajalno in tam sem zvedel o dogodku več podrobnosti, ki so se docela ujemale s tem, kar sem bil sam opazil.

Trdili so, da se je umor izvršil med tretjo in četrto uro zjutraj, ko so se zaprla plesišča po glediščih in slaboglasnih saloni in ko so se moški in ženske, ki so si pri Lopezu izposodili obleko, vračali v brivnico.

Do te ure je več ljudi še videlo brivca, ki se je miren in sam seboj zadovoljen sprehajal pred trgovino; včasih se je nalonil na podboje, kakor sem ga bil sam videl, potem pa je zopet tekal semintja, urejeval obleke in cunje, vedno na preži, da še kaka peseta prileti skozi njegova vrata. Saj je ob onih razkošnih in razbrzdanih dneh čestokrat še ob teh nenavadnih urah kdo prihitel v beznico oderuhovo, da si je izposodil par durov*; mlekozobi častniki, ki so pri igri izgubili zadnji vinar, lahkomišelní dijaki, ki so za večerjo na tak dan pri »Dobrodelnem zavodu« zastavili uro, suknjo, potem pa še svoje šolske knjige.

Ob eni ponoči je nočni stražnik tega mestnega okraja videl, da je Joaquin Lopez stal na sredi ceste ter vpil nad dvema starejšima hčerama, na Marijo Satan in Marijo Lucifer, naj gresta spat, poprej naj pa še pogasita ogenj na ognjišču. Sloneli sta čez balkon prav nad izložbeno svetilko in vprašali sta očeta, kdo naj čaka na najmlajšo sestro, Marquito z vsemi hudiči, ki je bila na velikem balu v kazini in je tam v garderobi za dame opravljala posle frizerke.

Lopez jima odgovori, da bo že sam počakal nanjo; nato je, kakor je videl po-

nočni stražnik, Lopez šel v prodajalno roke križem na hrbtu ter mrmral nek stari kuplet s čudno, otožno melodijo; isto, kar so ga tudi drugi, ki so ga poznali, že leta in leta čuli prepevati:

Cin-cin...
ob vratih zvoni.
Cin-cin...
ne odprem! Mir, mir!

Cin-cin...
saj je lahko smrt,
Cin-cin...
ki straši za menoj...

Grof Stefan Tisza, ogrski ministrski predsednik.

Andrassy, bivši minister; glavni pristaša opozicijske stranke v ogrskem parlamentu ter političen nasprotnik min. preds. grofa Tisze.

Nikdo ga ni več videl živega; res je prišla smrt, ki jo je privabil skrivnostni Cin-cin in ga neprevidoma vzela seboj v svojo deželo.

Ta kitica se je zdela stražniku tako važna, da so jo pri sodišču zapisali v zapisnik. Listi so jo objavili in znana je bila po celem mestu; mnogo pozneje že sem jo jaz sam slišal precej razburjen v nekem

predmestju, ko so jo otroci prepevali pri neki plesni igri.

Ob petih zjutraj se je Marquita vrnila iz kazine. Že se je daniło in ustrašila se je, ko je vrata odprla in opazila, da še gore plinove svetilke. Morilci, ki so brez dvoma utekli skozi dvorna vrata na vijugasto ulico, so pozabili ugasniti luči, kar je seveda razkritje zelo pospešilo. (Dalje.)

Po svetu.

Če presojamo po vojnih dogodkih položaj vojske na raznih frontah, moramo pritrditi besedam nemškega kanclerja, da ni še nobenega znamenja za mir in da se moramo pripraviti za vojsko čez zimo. Veliko prelivanja dragocene človeške krvi, pa odločilnega udarca nikjer. Dasi sta Avstrija in Nemčija v vojski skoro s celim svetom, moramo vendar nepristranski reči, da naš položaj na bojnih črtah ni slab in da se je v zadnjem tednu na vzhodu izdatno izboljšal v kljub temu, da je posegla v vojsko verolomna Romunija, ki je mislila, da bo s svojim vojaškim nastopom takoj donesla odločitev, in sicer seveda zmago naših nasprotnikov.

Uprav Romunija je zadnji teden skušala, da so moči osrednjih velesil še neizčrpane in da imata še sile dovolj ravno Romunom pokazati, da se nezvestoba slabo izplačuje. Odkar so naši Romune porazili pri Hermanstadtu, odtedaj vojna sreča Romunom fige kaže. Naši so se v teku teh bojev polastili Braševa in so pregnali sovražnika iz vse jugovzhodne Erdeljske. Severovzhodno se Romuni podpirani po Rusih še drže. — Romuni so že v dosedanjih bojih na Erdeljskem in v Dobrudži izgubili nad 130.000 mož, to je dobro petino svoje armade. Ta sovražnik je torej izgubil precej svoje moči, kar seveda polajša naše napredovanje proti Rumunom.

Na primorski bojni črti se neprestano razvijajo hudi boji. Osem dni so se Lah pripravljali s topniškimi boji za napad. Dne 9. oktobra so napadli med Mirenskim gradom in Doberdobskim jezerom naše postojanke na Krasu. Bil je to časten dan naših tam se borečih čet. Trajen

* duros = 5 kron.

ogenj jih ni mogel omajati. Pogumno so odbile silovite napade in zadale sovražniku hude izgube; obdržale so vse svoje postojanke. Tudi drugi dan osme soške bitke se je končal z našo zmago. Bitka se je 10. oktobra nadaljevala podnevu in ponoči in se je razširila na prostoru severno od reke Vipave do Št. Petra pri Gorici. Na celi bojni črti med tem krajem in morjem so Lahji napadli. Sovražnik je tuintam udrl v naše prve jarke, od Nove vasi je pridobil celo na prostoru proti Jamljam. Naši so sovražnika večinoma povsod vrgli nazaj. V tej bitki so ujeli naši 1400 Italijanov. — S tem seveda ta bitka ni dokončana. Lah je na tem prostoru nagromadil velike vojne sile in skuša na vsak način predreti. Upajmo, da se našim junaškim četam posreči do cela osramotiti sovražnikove nakane.

Na ruskem bojišču so zadnji čas ponehali Rusi s splošnimi napadi. Zdi se, da je po večmesečnih orjaških naporih omagala velikanska ruska sila, ki je potisnila naše čete iz Bukovine in iz Vzhodne Galicije, vendar se ni posrečil glavni namen Rusov predreti našo fronto, zavzeti Lvov, udreti čez Karpate in navaliti na Ogrsko. Najbrže da so sedaj Rusi del svojih armad poslali Rumunom na pomoč, pa v Dobrudži so prišli prepozno za prvi Mackensenov sunek in tudi na severu se posebno ne čuti ruska pomoč.

Razno.

Kako smo nekdanj ogenj delali in kurili.

Zapisal stolni prošt Janez Sajovic.

Počasi stopa človek skozi življenje, a če dalje časa živi, veliko prehodi. Ako v poznih svojih letih človek utrujen od poti življenja pogleda v daljavo nazaj, spozna velikanski razloček med nekdanj in sedaj. Ko hodim po ljubljanskih cestah ob večeru in gledam po ulicah električno in plinovo razsvetljava, čarobne obločnice, ako opazujem, kako od mestne hiše ob določenem uri prihite mestni prižigalci in v četrto ure razsvetle vse mesto, tedaj se mi obnavljajo v duši spomini iz davnih dni, kako smo takrat pred blizu osemdeset leti delali ogenj in kurili.

Petrolejna jezera so še nepoznana počivala v osrčju zemlje, električna iskra si je ob soparnem vzduhu vžigala le visoko na nebu in gorje nam, ako se je ponižala do nas in nam izvabila rdečega petelina na slamnato streho; stovrstnih sedanjih vžigalic takrat še nismo poznali in zato seveda tudi otroci takrat nismo tako pridno požigali hiš svojim staršem kakor to dandanes dela naša mladina.

V naših mladih letih je bilo treba za ogenj kresala, kresalnega kamna, cundra in žveplenice; tobakarji, ki so tedaj, kakor so rekli tobak pili, so si pomagali z v pepelu prekuhanu, bukovo gobo. — Jeklena kresala so delali kovači, kresilne kamne so prodajali kramarji na semnjih in ob tržnih dnevih, n. pr. v Kranju so jih nosili prodajalci poleg druge drobnine

tudi v peharih, ki so jih imeli obešene pred seboj na trdnih ramnicah. — Za pred peč — kuhinjo — je bilo veliko kresalo, ki so ga prijeli z levico za kljuko in so z desnico kresali s kamnom iskre, ki so se vžigale in padale na cunder, to je na prtene cunje, ki so jih prej na kuhinjskih železnih vilicah med ognjem metili in preden so preperale, jih položili na gladko deščico ter jih pokrili z dnom kake lončene črepinje. Na iskre, ki so padale na te našgane cunje, so pritisnili

Razrušena ulica na Sv. Gori.

žveplenko, da se je vžigala, in ob njej je zagorela suha trska.

Za žveplenke se je raztopilo žveplo v kaki posodi, nato smo vzeli klopčič preje, konec pritisnili s kako rogovilico v raztopljeno žveplo in vlekli nit skozi

Ruševine cerkve svetogorske.

žveplo, dokler ga ni zmanjkalo. Požvepljeno nit smo nato razstrigli na kratke konce in žveplenice so bile narejene. Kresalo, kamen, kos ožganih cunj in žveplenic smo najraje spravljali v dno kakega ubitega lonca in vse to so starši postavili v hiši na polico nad vratmi tako

visoko, da otroci zlepa niso mogli priti blizu. Samo ob sebi je umevno, da smo otroci ob teh pripravah imeli največ zanimanja in veselja. — Tobakarji pa so imeli manjša kresala, včasih tudi vdlane na hrbtu žepnega noža; polep tega so vedno seboj nosili kamen, gobo in pipo.

Kadar smo v jeseni kopali krompir, smo hodili tudi otroci pomagat in da smo raje pobirali, so nam obljubili, da ga nam bodo spekli na njivi. Vzeli so seboj kak počen lonec, otroci pa smo pobirali po njivi cvekove, ki je ležalo še nestrohnjeno po njivi od smerečje stelje, ali če je bilo blizu kakor grmovje ali hosta, smo iskali fraščevja in vejevja ter znašali skupaj. V lonec so nabrali krompirja, lonec poveznili in otroci smo naložili okrog lonca nabrano suhljad. Nato so oče vzeli prgišče suhe trave ali listja, povezali s kako prožno vejico ali trto, vtaknili so v klopčič tlečo gobo in klopčič vihteli tako dolgo v zraku, da se je vnel, gorečega so vtaknili v suhljad in tako napravili ogenj, ob katerem se je spekel krompir tako okusno, kakor ga niti ne speče sedaj najmodernejša kuharica. Saj nam je šel bolj v slast, kakor štruklji ob največjem prazniku. Enake umetnosti smo delali tudi pastirji na paši.

S takim trudom smo nekdanj delali ogenj in kurili. Posebne luči in razsvetljave nismo imeli in vendar ne vem, ako premišljujem metež življenja nekdanj in sedaj, ali ni sedaj bolj nego nekdanj potreben klic: Več luči!

Zemlja — jed.

Stiska je pogosto jako dobra učiteljica. V stiski človek na vse strani misli in preudarja, kako bi si mogel pomagati, pa najde marsikaj, kar bi mu v dnevih blagostanja ne prišlo na misel. V hudo stisko nas je spravila skrb za vsakdanji kruh. Zato je že ta in oni mislil, če ne bi se dala napraviti kaka nova tvarina, ki bi nam nadomestovala naša navadna živila.

Nekateri kraji na svetu imajo posebne vrste zemlje, ki se da uživati. V severni Rusiji sega v Belo in Ledeno morje polotok Kola. Tam mešajo zemljo med kruh. V Sardiniji je mehka zemlja, ki jo mažejo na kruh kakor pri nas maslo. Po drugih krajih uživajo to posebno vrsto zemljo kar samo, brez kruha.

Da bi bilo v taki užitni zemlji kaj redilnih snovi, se da težko misliti. Skoro gotovo želodec neprebavljeno odda naprej. Najbrže ima taka zemlja kak poseben okus, ki je ondotnim ljudem prijeten. Tu in tam morda uživajo zemljo zato, da ne čutijo — lakote. Včasih je vzrok, da jedo zemljo, tudi praznoverje.

Da bi nam namesto zemeljskih pridelkov zemlja sama služila za hrano, s tem se pač ne moremo tolažiti. Vendar se nahajajo v zemlji, vodi in zraku vse tiste snovi,

ki so človeku potrebne za hrano. Zato pač ni nemožne, da pride čas, ko bo znal človek te snovi iz zemlje, vode in zraka pridobivati in jih tako sestavljati, da bo imel nadomestilo za to, kar mu daje sedaj živalstvo in rastlinstvo.

GOSPODINJSTVO.

Spravljane kuhanega sadja. Dosti gospodinj ima steklenke in steklenice naložene po omarah, kjer pride do njih svetloba in zrak. Tako se ne drži sadje dolgo. Najbolj stoji sadje na temnem, hladnem in suhem prostoru. Na Nemškem denejo posode s sadjem v zaboj, napolnjen s peskom, otrobi, žaganjem ali šotnim prahom ali z oblanjem. Porivanje in obranjanje sta konservam samo v kvar.

Čebula gnije. Mnogo gospodinj nakupi sveže čebule in jo spravi v zaprtem prostoru ali jo obesi v soparen kraj. Potem gnije čebula seveda prav rada. Čebulo je treba obesiti, dokler je še toplo, na sonce, da se osuši in prizori. Za obešenje se splete lepo v kite: Vzemi primerno dolg motvoz, naredi v sredi zanko in zatakni jo, recimo na kljuko na oknu, potem primi eno nit motvoza in čebulo in ovij čebulin repek z drugo nitjo na prvo. Tako vpleti čebulo za čebulo v kito. Ko je čebula popolnoma suha, jo prekadi z brinjem in obesi v hladno podstrešje. Nad čebulo potegni širok žakelj in zadrži ga. Tako ne zmazne in ne skljuje. Nagnitih čebul ali mokrih čebul ne vpletaj, ker bi obolele od nagnite še druge. Bela čebula gnije splošno raje od rumene. Rada gnije čebula, ki je rastla v vlažnih peščenih ali v pregnojnih tleh. Kadar in kjer ne utegne čebula popolnoma dozoreti radj deževja, gnije tudi rada. Majhne čebule se drže splošno bolj kakor prav velike, ki začno gniti, kadar so narezane. Čebule brez repa hrani na suhem prostoru; da ne začno kaliti, jih pokrij pozimi z žakljem s pepelom.

Kostanj namesto mila. Mnogo vprašan je, kako naj bi si naredile gospodinje milo doma, a milo se mora izdelovati le v hišah, kjer je veliko kuhe in veliko odpadkov na maščobi. V vsaki hiši si pa preskrbijo lahko zdaj divjega kostanja. V velikih obratih izdelujejo iz kostanja pravo milo, v malih gospodarstvih pa je dovolj, če se olupijo, razreže in posuši kostanj in skuha sproti lug, ki je dober za perilo, volneno blago in za ribanje tal. Dve pesti suhega kostanja zadostuje za poltretji liter vode. Ko je prvi lug porabljen, se nalije lahko še enkrat. Kostanj naberejo in olupijo lahko otroci.

Kisla obara brez mesa. Razreži na kocke par krompirjev kifeljcev, par olupljenih jabolk, par olupljenih posoljenih kumar in par kuhanih pes. Razbeli malo sur. masla, operi razsekano

čebulo na njem in zarmeni zvrhano žlico moke. Nato zalij s ¼ litrom belega vina, kolikor je še treba dolij z juho ali vodo, ko je gladko, zamešaj krompir in drugo, žlico paradiževega soka, malo limone in bosiljaka, kuhaj deset minut in daj na mizo poleg polente, kaše ali kaj drugega.

Nadomestek mila. Dr. Schneider priporoča v »Pharmazeuten Centralhalle« za umivanje rok sledečo zmes: 100 g kvilajinega luba in 300 g vode razgrej v sopari, pusti v vroči sopari pol ure in odlij nato. Odlite tekočine je potem približno 200 g. Tej primešaj 400 g kaolina in 400 g lojevčega prahu (Speckstein), da bo trda kaša. Lahko primešaj poljubno dišavo; Schneider priporoča 10 kapelj benzoldehida. Te zmesi vzemi za lešnik, zmoci roke in jih namaži s tem, teri in oplakni. Ko se

Za prenašanje zlata, ki se ga v svetovni vojski porabi vsako minuto, je treba treh mož.

roke obrišejo, so kar poživljene in koža je lepo čista, dasi ni v tem nadomestku prav nič mila in se tudi ne peni. Ako se umivaš večkrat na dan s tem umivalom, postane koža lepa, ne da bi trošil za draga mila.

ZDRAVSTVO.

Za gnoječe rane in tvore, covke namaži na platno mazila, ki je narejeno iz 65 g voska, 32 g kolofonije, 32 g laškega olja, 16 g govejega loja in 16 g terpentina. Vse to v lončeni posodi, da se strne. Trde bule in otekline: Rastopi nekoliko smole, surovega masla, voska, namaži na platno in naveži mlačno. Prenovi vsako drugo uro.

Za kamen v jetrih ali v ledvicah kuhaj brinjeve jagode na kozjem mleku in uživaj za zajutrek in za večerjo. Iztisni sok iz korenin (mrkve), zmešaj ga z medom in uživaj predpoldne dve in popoldne dve žlici. Neškodljivo domače zdravilo je tudi čaj ali prah korenjevega semena, čaja izpij dvakrat na dan po ¼ litra toplega, prah uživaj na topli vodi po ¼ žličke naenkrat. Tople kopeli denejo prav dobro za bolečine v jetrih, v navadi je tudi gornikov čaj in marsikaj drugega — ali kar koristi temu, škoduje lahko drugemu, zato vprašaj za svet zdravnika.

TO IN ONO.

Važnost morskih poti. Vsak dan slišimo, da so se potopile zopet ladje, da je požrlo morje posadko in blago. Vendar se spuste zopet druge ladje na nevarno pot. In boj, ki se bje po Evropi, je pravzaprav le boj za morje. Morska pot je pot do blaga in kruha. Na čelu ladjedelnice v Ljubeku stoji zapisano: Navigare necesse est, vivere non est necesse. Izrek je star že 2000 let. Izgovorjen je bil v času, ki je bil nekoliko podoben sedanjemu. Rim je bilo treba preskrbeti z žitom. V to svrhu je bil nastavljen uradnik, ki je hodil v Indijo, v Sardinijo in Afriko, kakor gre danes uradnik vojnositnega zavoda v Rumunijo ali na Švedsko. Leta 57. pred Kr. je bil Compej poklican, da vodi kupčijo z žitom. Na dan, ki je bil določen za odhod, je bilo vreme viharno

in čolnarji so se branili, da bi stopili na razburkano morje. Tu je skočil Compej prvi na ladjo in je zaklical plašljivcem: »Brodariti je potreba, živeti ne.«

Motvoze narediš bolj močne. Zdaj se ne dobi več dobrega motvoza in sliši se pogostoma, da se je utrgal motvoz na potu do pošte ali na poštni poti. Temu je dostokrat tudi to krivo, da zvozlajo ljudje radi končke motvoza in jih porabijo. Take konce pa bi bilo bolje sešiti in oviti trdno z domačim konopcem (Hanfzwirn). Tudi premoči se motvoz na potu in raztrže, ko mečejo zavitek sem in tja. Temu se odpomore s tem, da se zmoci stolčeni galun z vodo (kolikor je popije), namoči v njem motvoz in ga posuši. Tudi poviščen ali namiljen motvoz je krepak in nepremočljiv. Pri težkih zavitkih napravi vselej ob robu zanko, v katero se vtakne prst pri prenašanju.

Snaga pri žuželkah. Kjer se pri ljudeh nabere mrčes in žuželke, pravimo, da je nesnažno. Žuželke same zase so pa zelo snažne. Kdo je še kdaj videl umazano mravljo, čebelo ali oso. Pajčevina po sobi je znak največje nesnažnosti, toda pajek sam zase kako je vedno lep in snažen. Mravlje mnoge živijo v zemlji, gibljejo se v blatu in smeteh, a vkljub temu, da nosijo po telesu laske in sčetinice, kamor se blato rado obesi, so vendar vedno snažne. Narava je zato poskrbela in ako je človek umazan, je znamenje, da ne živi naravno.

Gospodarska zveza

centrala za skupni nakup in prodajo v Ljubljani

registrouana zadruga z omejeno zavezo

Dunajska cesta (uračni prost. I. nadstr.)

priporoča svojo

ZALOGO vsakovrstnega kolonijalnega in specerijskega blaga —

ZALOGO najboljših mlekarških izdelkov: sira, masla, kondenziranega mleka —

ZALOGO zajamčeno pristn. vina iz Kranjske, Štajerske, Ogrske, Hrvatske, Istre in Dalmacije, najboljše domače slivovke, tropinovca, konjaka in ruma. (Kleti v Sp. šiški št. 152) —

ZALOGO vsakovrstnih kmetijskih strojev. Strojnik vedno na razpolago —

ZALOGO raznih močnih krmil, gnojil, semen itd.

Knjigoveznica

Katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani

Kopitarjeva ulica št. 6

priporoča

originalne platnice

za

Ilustrirani Glasnik

V delo se sprejema že sedaj, a izvršilo se bo šele po končani vojni.

Tiska in izdaja Katoliška tiskarna v Ljubljani.
Odgovorni urednik Josip Klovár.

Naprej,
zastava
slave!

= deseta skupina pravkar najelegantnejše izvršenih razglednic „Vojska v slikah“. Dalje:

„Kaj maramo mi“

„Rožmarin“

„Čožoti“

Poslužujte se jih!